

THOMAS LYNGBY: Den sentimentale patriotisme. Slaget på Reden og H.C. Knudsens patriotiske handlinger. Museum Tusculanums Forlag 2001. 160 sider. 175 kr.

Thomas Lyngby har i denne bog sat sig for at skildre den opblomstring i fædrelandskærlighed, som fandt sted i forbindelse med slaget på Reden 2. april 1801. Det er et speciale, et velskrevet speciale, der her udkommer i bogform.

Bogens sigte er en mikroundersøgelse af skuespiller H.C. Knudsens rejser i kongeriget og Nordslesvig, hvor han i kirkerne afholdt mindehøjtideligheder til ære for de faldne. Lokalbefolkningen mødte talrigt op, hvilket giver et fint indblik i helstatspatriotismens dybdeniveau. Forfatteren analyserer, hvordan patriotismens æstetiske udtryksformer, fædrelandssange, musik og tableaux vivants blev artikuleret i forbindelse med nederlaget til Storbritannien og kobler det sammen med fortrinsvis Norbert Elias' civilisationsteori. På et mere overordnet plan placerer Lyngby emnet i den aktuelle diskussion om forholdet mellem patriotisme og nationalisme.

Lyngby læner sig tæt op af etableret dansk forskning og anglo-amerikansk nationalismeforskning, men han forholder sig ikke altid kritisk til deres konklusioner. Forsøget på at implementere nyere forskning i ældre forskning fører undertiden til selvmodsigelser og fragmenterede analyser. Han skelner meget rigtigt mellem nationalisme og patriotisme. Men han karakteriserer flere gange nationalromantikken som inderlighedstænkning, skønt det vel netop er dét, der var kendetegnet for den patriotisme han gennemgående beskriver. Den sentimentale patriotisme var en sindstilstand, hvor man kunne blive dybt grebet, rystet eller opstemt, men dens ontologiske karakter var, efter min opfattelse, momentan. I den nationale ideologis selvforståelse er nationalitet derimod et eksistentielt begreb, der betinger jeg'ets væren. Det mener jeg er en afgørende mentalitetshistorisk forskel.

Forfatteren betegner patriotisme som en bevægelse væk fra en patriarkalsk samfundsforståelse (side 19). Enevælden havde imidlertid også i 1801 en patriarkalsk side; kongen betegnes hyppigt som landsfader og undersåtterne som børn. Man savner en bedre behandling af forholdet mellem kongetroskab og patriotisme end de 22 refererende og uklart formulerede linier forfatteren har tildelt et så centralt spørgsmål (side 78-79). I kildematerialet står kærlighed til fædrelandet og kærlighed til kongen nok side om side, men begrebsmæssigt var de antonymer, hvilket havde afgørende betydning for den identitetsmæssige udvikling. Forfatteren tematiserer eller udreder imidlertid ikke de centrale begreber i periodens forskellige diskurser, men gentager gang på gang, at idealet var den opinionsstyrkede enevælde.

I et forsvar for nationalismen fremhæver Lyngby side 143 at: »Den nationale tænkning har bl.a. bragt det moderne demokrati til verden«. Det er en national overlevering. Historisk anskuet var demokratiseringsprocessen begyndt før de nationale tanker vandt udbredelse, hvilket i øvrigt fremgår implicit af Lyngbys første kapitel, og en demokratisk stat forudsætter ikke af princip en etnisk homogen befolkning.

H.C. Knudsens Dannebrogstrejse er langt fra ukendt i historieskrivningen. Den har blandt andet været behandlet i Henrik Nyrop-Christensen: Mindehøjtideligheder fra Frederik VI's tid (1970) og i utallige bøger om Englandskrigene. De tyske undersåtters helstatspatriotisme er ligeledes undersøgt flere steder, og mest udførligt i Gottlieb Japsens bøger og artikler. Senest har Tine Damsholt skrevet om periodens patriotisme og socialpsykologiske disciplinering i: Fædrelandskærlighed og Borgerdyd (1996/2000).

Den sentimentale patriotisme er flot skrevet med et klart sprog. Men forfatteren bruger en velkendt teori på et velkendt kildemateriale, og det kniber med at bidrage med egentlig ny historisk viden eller ny erkendelse. Bogens temaer og teori er behandlet langt mere originalt og omfattende i Tine Damsholts bog. Selv om Lyngbys bog er mere sammenhængende end Damsholts ambitiøse afhandling, er hans problemstilling, argumenter og konklusioner stort set de samme. Det undrer mig derfor, at hovedparten af de faglitterære noter henviser til Lyngbys vejledere, mens Damsholt bliver nævnt i en note (32).

Lyngby burde være mere loyal over for sit emne. Han har hverken orienteret sig i oplagte og lettilgængelige arkivalier eller i oplagt faglitteratur. Tyske historikere har markeret sig med betydelige bidrag indenfor forskningen i patriotisme, eksempelvis R. Vierhaus' artikel: »Patriotismus«- Begriff und Realität einer moralisch-politischen Haltung. Den er trykt i tre bøger, og der henvises til den stort set alle vegne. Hertil kommer utallige andre tyske værker, der behandler oplysningstidens patriotisme, og som Lyngby med fordel kunne have inddraget. Bortset fra enkelte velkendte værker har han heller ikke gjort brug af den omfattende tyske borgerskabsforskning, skønt borgerskabet har en central plads i hans undersøgelse. Lyngby lancerer bogen som et opgør med den nationale fortolkning af slaget på Reden (side 9), men han er – paradoksalt nok – for national i sin tilgang til emnet. Det præger bogens form og resultater.

Juliane Engelhardt

DIE PROTOKOLLE DES PREUSSISCHEN STAATSMINISTERIUMS 1817-1934/38. Acta Borussia, Neue Folge, herausgegeben von der Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften unter der Leitung von Jürgen Kocka und Wolfgang Neugebauer. Band 5: 10. November 1858 bis 28. Dezember 1866 bearbeitet von Rainer Paetau. Olms-Weidmann: Hildesheim, Zürich, New York 2001. 451 s. Indbd. Pris DM 198.

Det preussiske statsministerium var længe et centralt organ i formuleringen af Preussens politik. En udgivelse af dets forhandlings- og beslutningsprotokoller er derfor en vigtig opgave for det Berlin-Brandenburgske videnskabelige akademi. Udgivelsen blev påbegyndt i 1999 og skal efter planen resultere i 12 bind på tilsammen ca. 4.000 sider. Den omfatter såvel ministrenes egne møder som de møder, hvori også den preussiske konge deltog (Conseil-, senere Kronratsitzungen).

Modsat vor egen *Statsrådets Forhandlinger*, som Rigsarkivet har udgivet for årene 1848-1912, drejer det sig i *Die Protokolle des Preussischen Staatsministeriums* ikke om fuldstændige gengivelser af forhandlingerne, men om regester. Det er der ikke noget at sige til, da de 426 protokoller tilsammen fylder ca. 111.000 for det meste håndskrevne sider. En totaludgave er derfor helt urealistisk. I stedet kan den fuldstændige version erhverves på 1.150 mikrokort, hvortil der henvises fra regesterne, der således fungerer som indgang til det vanskeligt overskuelige originalmateriale. Prisen for alle mikrokortene er 7.200 DM for diazokopier og 8.400 DM for sølvkopier.

Imidlertid kommer man meget langt med regesterne. De oplyser først mødedato, deltagere, henvisning til den originale protokol og som nævnt til mikrokortnr. Dernæst følger et resume af forhandlingerne under de enkelte dagsordenpunkter. Udnævnelser og pensionering, ordenssager o.l. noteres udeluk-